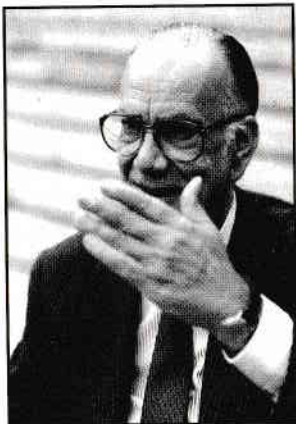

Motivația Juriului Nobel, 1989:

„Pentru proza bogată și intensă care, printr-o compasiune reținută, creează o viziune fascinantă asupra vulnerabilității umane.“

Camilo José Cela
(1916-2002)

CAMILO JOSÉ CELA

Familia lui Pascual Duarte

Traducere din limba spaniolă și prefață
de Ana Vădeanu

cel mai mârșav și cel mai josnic în care un bărbat poate sfârși: demonstrând tuturor teama lui de moarte.

Vă rog, dacă vă este posibil, să-mi trimiteți două cărți, în loc de una, când vor fi tipărite. Cealaltă este pentru locotenentul de linie care-mi indică garantarea valorii prin rambursare, dacă vi se pare bine.

Dorind să vă fi fost pe plac, vă salută cu toată atenția,

CESÁREO MARTIN

Am primit cu întârziere scrisoarea sa și acesta este motivul pentru care există atâta diferență între datele celor două. Mi-a fost remisă din Badajoz și am primit-o aici pe data de 10, sâmbătă, adică alaltăieri. E de folos.

Ce-aș putea eu să adaug în plus la cele spuse de acești domni?

Madrid, ianuarie 1942

Cuprins

<i>Cronologie</i>	7
<i>Elogiu Fabulei</i> , discursul prezentat la decernarea Premiului Nobel pentru Literatură, 8 decembrie 1989	15
Prefață	31

Familia lui Pascual Duarte

<i>Pascual Duarte, din nou curat</i>	47
<i>Nota celui care a transcris</i>	53
<i>Scrisoare prin care se anunță trimiterea originalului</i>	55
<i>Clauză în testamentul olograf dat de don Joaquín Barrera López</i>	58
<i>Altă notă a celui care a transcris</i>	174

*Pascual Duarte,
din nou curat*

Deoarece de foarte multă vreme nu-și mai schimbase hainele, Pascual Duarte era murdar și aproape de nerecunoscut. Foarte curat, ceea ce se numește foarte curat, n-a fost, e drept, niciodată, dar nici să umble așa de murdar ca în ultima vreme, nu-i era felul. Cărțile cu multe ediții sfârșesc întotdeauna prin a se murdări și, din când în când, se cuvine să le dai cu puțină apă pe față ca să le readuci la starea lor. Igiena asta e-o artă înșelătoare dar necesară, artă pe care, cu toate că trebuie s-o folosești cu grijă pentru a nu cădea în ghearele ei, crude ca ale viciului, nu este prudent nici s-o eviți, nici s-o disprețuiești. În Orense trăia un domn, pe nume don Romualdo Vaqueriza Duque, care poreclea bideul „cap de pod al francmasoneriei în vetusta civilizație hispană”; lumea, care nu știa bine ce vrea să zică aia vetustă, îl lăsa să vorbească. Don Romualdo, care era foarte arătos, a murit de-o tumoare anală de care, potrivit datelor științei, din câte se spune, se pare că ar fi putut scăpa cu săpun. Mie nu mi-ar plăcea ca amintirea lui Pascual Duarte – sârmanul Pascual Duarte, mort prin garrote! – să moară asemenea lui Don Romualdo, de pe urma fricii sale față de apă.

Noi, scriitorii, corectăm, de obicei, șpaltul primelor noastre ediții, iar uneori nici măcar atât. Pe celelalte care urmează le lăsăm în seama editorilor care, poate datorită cunoscutei pasiuni față de nobilul și amuzantul joc de carambol, îl delegă pe lucrătorul tipograf, care se sprijină pe corector

care, cum nu-și mai vede capul de atâta treabă, îl cheamă în ajutor ca tot omul, pe vărul sărac care, cum este mai degrabă leneș, trimite pe-un vecin. Rezultatul este că, până la urmă, textul nu-l mai recunoaște nici taică-său: în acest caz, un servitor al dumneavoastră. Adesea, cărțile se îmbunătățesc ca urmare a acestei gratuite și tacite colaborări, dar ca autori rareori catadicsim s-o recunoaștem și-avem obiceiul să preferăm, stăpâniți poate de îngâmfare, ceea ce mai bine sau mai puțin bine scriserăm noi.

Câteodată mă gândesc că a scrie nu înseamnă decât a compila și a ordona și că întotdeauna cărțile se scriu, uneori singure, chiar dinainte de a începe materialmente să le scrii și chiar după ce le-ai pus punct. Recolta senzațiilor se cerne prin ciurul miilor de găuri din cap și când se simte coaptă și la soroc, se așterne pe hârtie și cartea se naște. Doar că după ce se naște, cartea continuă să crească – armonios sau dezordonat – și să evolueze: în capul autorului ei, în imaginația sau în simțămintele cititorilor și, desigur, în paginile edițiilor ulterioare. Aceste creșteri nu sunt, e drept, la fel de importante, dar toate o fac să crească. Un copil crește altfel decât un cancer, dar cancerul – și asta e buba – crește și el.

În cazul lui Pascual Duarte aproape c-a trebuit – cu acest prilej – să recurg la chirurgie pentru a-l curăța de ceea ce-i prisosea, ca și pentru a-i reda ceea ce îi fusese înlăturat; până la urmă, din fericire, a fost de-ajuns o săpunire bună. Deși acum, recitindu-l după atâția ani, am fost ispitit să-l dichisesc cu mai multă silință și gingășie, am preferat să las lucrurile – în ceea ce privește aspectele esențiale – așa cum erau și să nu le mai tot scormonesc. „N-o scormoni, că-i tinerică și nu-i bine“ – am auzit spunându-se prin câmpia Salamancăi, ceva mai sus de peisajul din Extremadura al lui Pascual Duarte. Și-apoi, capul meu nu mai este cel de acum douăzeci de ani, iar această carte este produsul capu-

lui meu de atunci și nu al capului meu de acum. Să respectăm calendarul.

Montaigne numea ordinea virtute tristă și sumbră. Probabil, Montaigne a confundat ordinea cu masca ei, cu simpla ei aparență; asta e o atitudine frecventă la oamenii ordinei, la cei care numesc ordinea ceea ce nu este ritm, ci liniște și, pentru că nu fac deosebirea între cur și cele patru posturi mari, sfârșesc ca Ieremia cu oiștea-n gard. Eu cred că ordinea este ceva vesel, viu și luminos; lucrurile triste, și moarte, și opace se dau de obicei, în mod fraudulos și emfatic, drept ordine, când în realitate nu-s decât un mare gol. Bolta cerească e-o minunăție de ordine. Ordinea publică, dimpotrivă, nu e mult prea adesea, decât un haos silențios forțat să pară c-ar avea culoarea limpede a ordinei, cu toate că nu se lasă, desigur, nimeni păcălit.

Dar dacă uneori gândesc că a scrie și a ordona sunt unul și același lucru, alteori bănuiesc contrariul și ajung chiar să cred în inspirația despre care ne vorbesc poeții romantici – acești mari mistificatori – și critici romantici – acești îndrăzneți paladini ai confuziei. Socotesc salutar – înțelept, nu știu dacă e – să nu te gândești mereu la ceea ce-i accesoriu și, în schimb, să faci variații pe marginea esențialului, a ceea ce-i permanent. O spun gândindu-mă că nu m-ar mira deloc nici să pot ajunge să includ inspirația în orbita ordinei.

Romanul meu *Familia lui Pascual Duarte*, după cât de mult am trudit la el, am să încerc să nu-l mai ating. Textul original rămâne fixat (poate că ar fi mai puțin pedant să spun: stabilit) în această ediție și la ea voi încerca să mă refer ori de câte ori voi avea nevoie. Traducerile lui vor trebui să fie admise așa cum sunt, afară de cazul în care viitorii mei traducători vor prefera să se mlădieze după textul de azi, lucru pentru care le-aș fi recunoscător. Cum e lesne de-nțeles, aproape-ntotdeauna a trebuit să iau de bune traducerile, căci, pentru a le revizui și comenta, aș avea

nevoie de niște cunoștințe pe care sunt foarte departe de a le poseda. Pe vremea când eram în La Coruña am cunoscut, și-am admirat mult, un gardian public, pe nume Castelo, care purta brodate pe mânecă șapte stegulețe, câte unul pentru fiecare țară a cărei limbă o vorbea. Nu-i cazul meu și nu mi-e rușine să recunosc că n-aș fi putut să fiu gardian public sau, cel puțin, gardian public în La Coruña; poate că în Jaén sau în Cáceres se cer mai puține cunoștințe.

În sfârșit: important e că Pascual Duarte e curat. Acum se pregătește să-nceapă să moară din nou, puțin câte puțin.

Palma de Mallorca, 23 august 1960

*Dedic această ediție dușmanilor
mei, care m-au ajutat atât de mult
în cariera mea.*

Nota celui care a transcris

Mi se pare că a sosit momentul de a da la tipar memoriile lui Pascual Duarte. Să le fi dat înainte ar fi fost, poate, puțin cam pripit; n-am vrut să mă grăbesc, pentru că lucrurile trebuie făcute la timpul lor, inclusiv corectarea greșitei ortografii a unui manuscris, și pentru că nu poate duce la nimic bun ceva făcut, cum s-ar spune, în goana mare. Să le fi dat mai târziu, n-ar fi avut, pentru mine, nicio justificare: lucrurile trebuie să fie arătate când sunt de-acum terminate.

Paginile pe care le transcriu în continuare, găsite de mine la jumătatea anului '39, într-o farmacie din Almendralejo – unde Dumnezeu știe ce mâini necunoscute le-au lăsat –, mi-au luat timpul, de atunci și până acum, pentru a le traduce și ordona, căci manuscrisul – în parte datorită scrisului urât și în parte pentru că am găsit foile nenumerotate și nu foarte în ordine – era aproape ilizibil.

Doresc să fie clar de la bun început că în lucrarea pe care azi o prezint curiosului cititor nu-mi aparține decât transcrierea; n-am corectat și n-am adăugat nici măcar o virgulă, deoarece am vrut să respect relatarea până și în stilul ei. Am preferat, în unele pasaje peste măsură de aspre ale lucrării, să fac uz de foarfece și să tai în carne vie; procedeul lipsește, evident, cititorul de a cunoaște unele mici detalii – care însă nu pierde nimic dacă nu le știe –, dar prezintă, în schimb, avantajul că evită să-i cadă privirea pe intimități chiar repugnante, în legătură cu care – repet – mi s-a părut mai convenabilă tăierea decât șlefuirea.

Personajul, după părerea mea, și poate că este singurul motiv pentru care îl fac să iasă la lumină, este un model de conduită;

un model nu pentru a-l imita, ci pentru a fugi de el; un model în fața căruia orice atitudine de îndoială este de prisos; un model în fața căruia nu se poate spune decât:

– Vezi ce face? Ei bine, face tocmai pe dos de ceea ce ar trebui.

Dar să-l lăsăm să vorbească pe Pascual Duarte, care are lucruri interesante să ne povestească.

Scrisoare prin care se anunță trimiterea originalului

Către don Joaquín Barrera López.
Mérida.

Mult stimat domn,

Mă veți scuza că vă trimit această lungă povestire care însoțește această scrisoare, și ea lungă, pentru cât spune, dar cum dintre prietenii lui don Jesús González de la Riva (Dumnezeu să-l ierte, așa cum cu siguranță că și el m-a iertat pe mine) dumneavoastră sunteți singurul a cărui adresă mi-o amintesc, dumneavoastră vreau să v-o trimit ca să mă scap de ea, căci mă arde numai când mă gândesc că am putut s-o scriu, și ca să evit s-o arunc cumva, într-un moment de tristețe, din care Dumnezeu a binevoit să-mi dea din plin în ultima vreme, și să-i privez în acest fel pe unii de a învăța lucruri pe care eu nu le-am știut decât atunci când a fost prea târziu.

Să fiu puțin mai explicit. Cum din nefericire e limpede pentru mine că-n amintirea celorlalți numele meu va fi legat mai mult de blestemății decât de orice altceva, și cum vreau să-mi descarc conștiința cu această mărturisire publică, ceea ce, trebuie recunoscut, nu-i deloc o penitență neînsemnată, iată de ce m-am simțit îndemnat să relatez câte ceva din ceea ce-mi amintesc despre viața mea. Niciodată memoria n-a fost punctul meu tare și știu că este foarte probabil să fi uitat multe lucruri, chiar interesante, dar, în ciuda acestui fapt, m-am apucat să povestesc acea parte care n-a vrut să-mi iasă din minte și pe care mâna n-a refuzat s-o

aștearnă pe hârtie, pentru că o altă parte, când am încercat s-o povestesc, mi-am simțit sufletul icnind în așa hal, c-am preferat s-o trec sub tăcere, iar acum s-o uit. Când am început să scriu aceste memorii, sau cum să le spun, îmi dădeam bine seama că va exista ceva în viața mea – moartea mea, deie Domnul să vină cât mai repede – ce n-aș putea povesti în vreun fel; mult mi-am mai frământat creierii cu această trebușoară și, în scurta viață care-mi rămâne de trăit, aș putea să jur că nu o dată m-am gândit să mă dau bătut atunci când mintea mea nu mă ajută să înțeleg unde trebuia să pun punctul final. M-am gândit că cel mai bine ar fi să încep și să las deznodământul pentru când o vrea Dumnezeu să-și ia mâna de pe mine, și așa am făcut; astăzi, când se pare că deja sunt plictisit de toate sutele astea de foi pe care le-am umplut cu pălăvrăgeala mea, întrerup definitiv scrisul pentru a lăsa imaginației dumneavoastră reconstituirea a ceea ce îmi mai rămâne încă de trăit, reconstituire care nu vă va fi greu de făcut, pentru că, în afara faptului că îmi rămâne cu siguranță foarte puțin, între acești patru pereți nu cred să mi se întâmple mare lucru în continuare.

Când am început să redactez cele ce vă trimit, mă săcâia ideea că la acea dată cineva știa deja dacă aveam să ajung la sfârșitul relatării mele, sau unde aveam s-o întrerup dacă timpul pe care-l foloseam ar fi fost măsurat și această siguranță că actele mele erau trasate cu de-a sila pe brazde dinainte prevăzute era ceva care mă scotea din fire. Astăzi, când sunt mai aproape de cealaltă viață, sunt mai resemnat. Poate că Dumnezeu s-o îndura să-mi dea iertarea lui.

Observ o oarecare ușurare după ce am relatat tot ce mi s-a întâmplat și sunt momente în care până și conștiința vrea să mă mustre mai puțin.

Am încredere că dumneavoastră veți ști să înțelegeți ceea ce mai bine nu vă spun, pentru că mai bine de-atât n-aș reuși. Acum mă căiesc că mi-am greșit drumul, dar nu mai cer nici măcar iertare în această viață. La ce bun? Poate că-i

mai bine să se facă cu mine ceea ce-mi este hotărât, pentru că mai mult ca sigur că dacă nu s-ar face m-aș întoarce la vechile năravuri. Nu vreau să cer grațierea, pentru că-i prea mult răul la care viața m-a învățat și slăbiciunea mea e prea mare ca să pot rezista instinctului. Facă-se ceea ce e scris în cartea Cerurilor.

Primiți, don Joaquin, împreună cu acest pachet de hârtie scrisă, scuzele mele pentru a mă fi adresat dumneavoastră, și primiți această rugămintă de iertare pe care v-o trimite, ca și când ar fi don Jesús în persoană, umilul dumneavoastră servitor.

PASCUAL DUARTE

Închisoarea din Badajoz, 15 februarie 1937